

DEEL 1

HAAT EN NIJD EN DE OPKOMST VAN TRUMP EN SANDERS

Haat en paranoia

Amerikanen hebben in onze hoofden de reputatie erg positief ingestelde burgers te zijn. Grote dromers. Maar het positivisme van de VS smelt de afgelopen jaren in elke opiniepeiling verder weg. Zo'n driekwart van de Amerikanen noemt zich vandaag boos tot zeer boos over de richting die hun land inslaat. Na een recessie die de economie voorgoed heeft veranderd, met akelig veel drugsverslaafden, angstwekkend gestegen aantallen Amerikanen met een klinische depressie én een ware zelfmoordepidemie, is de behoefte bijzonder prangend om een schuldige aan te wijzen voor al die ellende.

Dat verklaart waarom bij de presidentscampagne van 2016 zo'n groot succes is weggelegd voor de kandidaten die deze sombere onderstroom een luide stem geven. Wie de frustraties voedt of een megafoon geeft, lijkt te triomferen. *'Now is the winter of America's discontent.'*

Presidentskandidaten Bernie Sanders en Donald Trump hebben het sluimerende ongenoegen in Amerika de erkenning gegeven die het toekwam. Ook al is de werkloosheid tussen 2009 en 2016 gehalveerd – van ruim tien procent naar minder dan vijf procent – toch voelen de Amerikanen hun portefeuille vermageren. Het gemiddelde gezinsinkomen ligt nu vierduizend dollar lager dan vijftien jaar geleden.

De Amerikaanse bevolking verandert in razend tempo. In 1975 bestond Amerika nog voor 84 procent uit blanken. Nu is dat nog 60 procent. De voorspelling is dat het aantal blanke Amerikanen tegen 2065 nog maar 46 procent zal bedragen. Voor veel Amerikanen gaat de demografische verkleuring veel te snel. Ze herkennen hun eigen land niet meer, ze voelen zich vervreemd en zijn bang. Geldzorgen, angst voor terreur en angst voor immigranten kweken populisme.

Het monster van Frankenstein

Het opvallende van Amerika is dat het land grote gemeenschappen kent die nog altijd rebelleren tegen de voorbije twintigste eeuw. De culturele en seksuele revolutie die de meeste westerse landen in de jaren zestig en zeventig doormaakten, is door een aanzienlijk deel van de Amerikaanse bevolking nog altijd niet aanvaard. Zo gaan veel verkiezingen verbazingwekkend genoeg nog steeds over abortus, homohuwelijk, de evolutietheorie of omstreden benoeringen in het Hooggerechtshof. De bladzijde raakt maar niet omgeslagen. 'Het zelfbeeld van een pak Amerikanen vindt bijna geen aanknopings-

punten meer met de realiteit om hen heen', schreef Geert Mak al in *Reizen zonder John* (2012). Amerikanen zien een wereld die langzaam verdwijnt, en ze willen dat het liefst ontkennen.

De Amerikaanse kiezer kijkt vol argwaan naar de politiek en de politici. Wat doen die verkozenen nog voor hen? Maken zij hun leven beter? De Amerikaan vindt dat het systeem heeft gefaald. De frustratie ettert. De Amerikanen hebben het gevoel dat de elite in de politiek en de economie geen zier om hen geeft. Veel mensen hebben zorgen om hun baan, en de managementelite gaat daar buitengewoon zorgeloos mee om.

De verkiezingen van 2016 zijn een luidruchtige revolte tegen het establishment. *'The American people want that new car smell'*, zei Obama. Zo zie je op de rechterflank de opkomst van Donald Trump, een zelfverklaarde sterke man, een Amerikaanse Poetin of Berlusconi. De succesvolste demagoog en charlatan in de geschiedenis van de Amerikaanse politiek zaait verderf in zijn partij. Trump lijkt wel de perfecte populist, met een veel bredere aanhang dan om het even welke populist die hem voorafging. Meer dan de racistische gouverneur George Wallace in 1968, meer dan de rechtse paleoconservatief Pat Buchanan in 1992, de religieuze conservatief Pat Robertson in 1988, of de linkse populist Huey Long met zijn *Share Our Wealth*-beweging in 1935.

Trump spreekt kiezers aan die zich tientallen jaren verwaarloosd hebben gevoeld. Zijn populisme overbrugt de partijgrenzen en dat maakt hem net zo sterk. Hij combineert economisch protectionisme met tolerantie tegenover abortus en homo's. Hij combineert anti-immigratiestandpunten met een pleidooi voor een sterkere sociale zekerheid. De conservatieve apparatsjiks haten hem erom. De kiezers houden van hem. Het establishment laat zich vaak meewarig of neerbuigend uit over kiezers die zich laten leiden door populistten als Trump. Nochtans dragen de machthebbers zelf een verpletterende verantwoordelijkheid. Inspelen op het buikgevoel van de massa is zelden onschuldig en moet kritisch worden benaderd. Maar de burger moet wel ernstig worden genomen, en het establishment moet de hand in eigen boezem durven steken en een beetje meer aan zelfreflectie doen.

Trump is helemaal geen toeval, geen eendagsvlieg. Hij heeft de Republikeinse Partij niet geakaapt. Robert Kagan, Amerikaans conservatief denker en columnist, schreef op 25 februari 2016 in *The Washington Post* dat de Republikeinen deze revolte zelf hebben ontketend. *'Trump is the GOP's Frankenstein mon-*

ster.’ De partij heeft hem zélf gemaakt. De partij heeft ‘Trumpenstein’ tot leven gewekt, hem gevoed en sterk gemaakt zodat hij de partij kan vernietigen.

Want wie heeft de Republikeinse kiezers geleerd dat je de regering, de instellingen, de politieke tradities en de partijleiders moet bestrijden en bespotten? De partij zélf, met haar blinde en wilde obstructionisme (altijd nee zeggen), haar demoniseren van de politieke instellingen, haar herhaalde dreigementen om het landsbestuur lam te leggen, omdat ze het niet eens was met een democratisch goedgekeurde wet. De partij met haar voortdurende oproepen om beslissingen van het Hooggerechtshof ongeldig te verklaren, met haar bewering dat elk compromis verraad is.

De Republikeinen hebben jarenlang de woede aangemoedigd en geëxploiteerd. Senator Ted Cruz uit Texas is een van die Republikeinen die de afgelopen jaren de toon hebben gezet en de weg hebben gebaad voor een personage als Donald Trump, iemand met nog minder respect. Met het ironische gevolg, volgens Robert Kagan, dat Cruz – volgens sommigen een soort christelijke tegenhanger van een radicale imam – het onderspit moet delven tegen een zuiverder en makkelijker te begrijpen versie van zichzelf. Het is niet de eerste keer dat de revolutie haar eigen kinderen verslindt.

De Republikeinse Partij laat al jaren de fanatici begaan, en dat allemaal omdat ze het eigenlijk niet kon verkroppen dat er een zwarte president in het Witte huis zat. De haat tegen Obama had wel degelijk een racistisch randje. Maar het gaat verder terug dan de regeerperiode van Obama. De kamikazehouding van de Republikeinen was al merkbaar in 1998 met de afzettingsprocedure tegen Clinton na het Lewinsky-schandaal. En nog verder terug, met het verzet tegen de zwarte burgerrechten midden jaren zestig van de vorige eeuw. Waarom toch?

Martin Wolf van de *Financial Times* noemt het fenomeen ‘plutopopulisme’. Het huwelijk van de plutocratie (heerschappij van het grote kapitaal) en het rechtse populisme. Hoe een zeer rijke toplaag – met een agenda van lage belastingen en minimale staatsbemoediging – het voetvolk rekruteerde en het nodige stemvee om haar zin te krijgen.

Trump is het product van dat plutopopulisme. Hij profiteert van de woede, de vreemdelingenhaat en de onverdraagzaamheid die de partij zelf heeft veroorzaakt. Trump is door zijn partij zelf gebaad. Met Trump is volgens de Nederlandse polemischrijver Bas Heijne een politieke klasse opgestaan die inspeelt op het verlangen om onbeschaafd te zijn.

Trump is de Napoleon die de vruchten van de revolutie plukt. En hij is meer dan een toevallige toerist. Hij heeft het slim aangepakt: hij wil de ruwe vrije markt minder ruimte geven, de belastingen verhogen voor de allerrijksten, en de overheid een grotere rol laten spelen. Hij kan zich dat als ondernemer permitteren, want hij is – in tegenstelling tot zijn Republikeinse rivalen – niet afhankelijk van de rijke gelddonoren voor zijn kiescampagne.

Het ongenoegen van de Amerikanen zit erg diep. De hevige onvrede is geen curiosum, want het is gewoon een feit dat veel Amerikanen al jaren in de kou staan. In zulke onzekere tijden verlangen ze naar een caesar die hen door de economische storm helpt, desnoods door elf miljoen illegale immigranten te deporteren. Daar is Amerika anno 2016 aanbeland.

De kanarie in de steenkoolmijn

Aan de linkerkant van de politiek zie je de opkomst van Bernie Sanders, die een kruising lijkt tussen Robin Hood en de negentiende-eeuwse Vlaamse priester Daens. Sanders, met zijn strijd tegen de eenpercenters, de allerrijkste toplaag die alle welvaart van Amerika opzuigt en de Amerikaanse middenklasse versmacht. Het succes van Sanders laat zien dat veel Amerikanen de groeiende ongelijkheid zat zijn. Dat ze een progressieve sociale agenda willen en de Amerikaanse traditie van egalitarisme nieuw leven inblazen. Sanders is zo'n beetje de goeroe van de jonge generatie. De *millennials* (jonger dan 30) adoreren hem. Een bejaarde, gerimpelde socialist van bijna 75 brengt de jeugd van Amerika in vervoering. Jongeren zijn ook sneller geïnteresseerd in frisse ideeën, ouderen vrezen vaak verandering. De jongeren horen graag zijn boodschap over ingrijpende verandering, want Amerika kan op dit moment hun verwachtingen en dromen niet meer waarmaken. Dit lijken de Berniejaren, waarin falende gezondheidszorg, een ziek klimaat, werkonzekerheid en de afbetaling van studentenleningen bovenaan de agenda staan. Niet vergeten: in 2016 zit meer dan twaalf procent van de Amerikanen jonger dan dertig zonder baan. Vele afgestudeerden starten hun loopbaan met een studieschuld van minstens 25.000 dollar. Velen moeten gedwongen bij hun ouders blijven wonen, omdat ze geen eigen huis kunnen huren of afbetalen. Daarom slaat de boodschap van Sanders zo enorm aan bij jonge kiezers. Het is voor hen genoeg geweest.

Sanders is eigenlijk de kanarie in de steenkoolmijn. Er zijn heel veel Amerikanen die het Amerikaanse Systeem een ferme tik willen geven. En Sanders

is de vuist. Hij verwerpt de trage vooruitgang in de traditionele politiek en roept op tot een politieke revolutie. Hij gedraagt zich eigenlijk als een idealistische waarheidsverteller. Anti-establishment retoriek is 'in'. Zowel Sanders als Trump trekt volle zalen. Allebei schreeuwen ze om fundamentele verandering, en niet zomaar een cosmetische bijsturing. Beiden hebben een pijnlijke zenuw geraakt. Allebei voeren ze hun campagne zonder het grote geld van het bedrijfsleven. Hun aanhangers hebben een afkeer van Wall Street en van internationale handelsverdragen, waarvan zij zich het slachtoffer voelen. Of het nu twintigers zijn die met tienduizenden dollars studieschuld worden opgezadeld of zestigers die met vijftien dollar per uur het hoofd boven water moeten zien te houden, ze voelen zich allemaal het slachtoffer van het systeem dat hen naar eigen aanvoelen uitknijpt en zich verder niet om hen bekommert. Zowel Sanders als Trump pleit voor het belasten van speculatie op de beurs. Eindelijk kwamen daar twee kandidaten op de proppen die zich het lot van de vergeten kleine Amerikaan aantrokken. Trump en Sanders als de yin en yang van Amerika's ontevredenheid.

Creativiteitscrisis

Amerika werd vroeger door de Amerikanen ervaren als een supermacht, maar dat gevoel is verdwenen. Daarom laven veel Amerikanen zich aan de belofte van Trump om het land zijn oude glorie terug te geven. Sinds 9/11 heerst er een chronisch oorlogsgevoel. De opkomst van China, de gefaalde oorlog in Afghanistan tegen de taliban en de uiterst trage vooruitgang in de strijd tegen terreurgroep IS heeft de angstgevoelens alleen maar aangewakkerd. De Amerikaanse reactie tegen IS-terreur op eigen bodem (in San Bernardino, begin december 2015) was helemaal anders dan de reactie van Frankrijk na de aanslagen in Parijs (13 november 2015). De Fransen verzamelden zich vrij eensgezind achter hun regering, de Amerikanen gingen er integendeel meer dan ooit tegen tekeer.

Angst kan erg destructief zijn. Na 9/11 beschouwde Amerika zowat alles en iedereen als een bedreiging: mensen en landen konden voortaan worden afgeluisterd, vrijheden werden ingeperkt en door de angstcultuur verloor ook de legendarische Amerikaanse ondernemingsgeest veel van zijn pluimen.

In de Koude Oorlog leidde angst nog tot de aanleg van snelwegen, de verovering van de ruimte en de ontwikkeling van toptechnologie zoals het internet en de gps. De mogelijke consequenties van echte oorlog waren tijdens de

Koude Oorlogsjaren gigantisch: de dreiging van een kernoorlog zorgde er juist voor dat er zeker geen oorlog kwam. Maar door de komst van het internet en de eruit voortgesproten haatmachine en alle met elkaar verbonden data is de kostprijs van een conflict zo verwaarloosbaar laag geworden dat we afstevenden op een voortdurende staat van oorlog, een chronische conflictsituatie. De angst van nu maakt van de politiek een worstelgevecht en veroorzaakt een creativiteitscrisis. Het giftige karakter van het politieke debat verhindert een kalme strategie voor de toekomst, want politici reageren met de grimmigheid van een gewond dier op elk nieuwsfeit. Het is de dramademocratie ten top.

Democraten en Republikeinen zijn nog nooit zo gepolariseerd geweest. Nog nooit waren de tegenstellingen zo onoverbrugbaar. Republikeinen zijn conservatiever dan ooit. Democraten zijn meer dan ooit progressief. De kloof is zo diep dat velen ongelukkig zouden worden mocht een van de naaste familieleden trouwen met iemand van de andere (politieke) kant. Democraten en Republikeinen komen niet meer overeen: niet over wapenbeperking, niet over immigratie, niet over de begroting, niet over de ziekteverzekering. Dat maakt veel kiezers boos. Want ondanks de polarisatie in het politieke bedrijf smachten miljoenen burgers juist naar oplossingen voor de problemen, en daarvoor zijn compromissen en pragmatisme nodig.

'I miss Barack Obama'

David Brooks, nota bene een conservatief columnist bij *The New York Times*, schreef op 9 februari 2016 dat hij Obama nu al mist. *'I miss Barack Obama.'* Hij heeft nu al heimwee naar de integriteit van de regering-Obama, de acht nagenoeg schandaalvrije jaren. Geen Iran-Contraschandaal zoals bij Reagan en geen Lewinsky-strapatsen zoals bij Clinton. Hij mist nu al de medemenselijkheid van Obama.

Trump voert zijn campagne rond haat tegen immigranten en moslims, hij doet Aziatische accenten na tijdens campagnebijeenkomsten, maakt tal van seksistische opmerkingen en twittert foute statistieken over het aantal moorden door zwarte Amerikanen. Trump gedraagt zich als een koppige anti-intellectualist en deelt de grieven van het soort blanke mannen dat ooit geymboliseerd werd door tv-personage Archie Bunker, die net als Trump uit Queens kwam en er nooit tegen opzag om zijn mening te geven. Een grofgebekte roepoeter.

Wat een contrast met de 44ste president, Obama, die op 3 februari 2016 naar een moskee ging in Baltimore, daar de mensen in de ogen keek en een wonderlijke speech uitsprak over hoe moslims hun plaats in Amerika verdienen. 'A Muslim American designed the skyscrapers of Chicago... Muslim Americans enrich our lives today in every way... We are one American family...' Brooks kijkt nu al nostalgisch terug op de voorbije Obamajaren. Hij ziet ze in schril contrast tot de presidentscampagne van 2016. Hij hoort Sanders, Trump en Cruz campagne voeren met een pornografisch aandoend vertoon van pessimisme, alsof het land op de rand van de afgrond staat. Brooks vindt dat van de pot gerukt en heeft heimwee naar het optimisme en de hoop: volgens hem zoveel beter om de juiste keuzes te maken dan angst, cynisme, haat en wanhoop.

Verboden te fluiten onder water

Intussen gebeuren er rare dingen in *Little America*. Knotsgekke toestanden soms. Op een school in Texas werd enige tijd geleden een meisje opgepakt omdat ze parfum had gespoten. Een jongen werd van school gestuurd omdat hij met een papieren vliegtuigje had gegooid. Nog gekker: op een school in de staat New Mexico werd een dertienjarige jongen gearresteerd omdat hij luidruchtig had geboerd in de klas. In sommige Amerikaanse staten is zout strooien op een spoorweg strafbaar met de doodstraf. In Vermont is het strafbaar om te fluiten onder water (ja, je leest het goed!). En in Alabama is het verboden om je vrouw te slaan met een stok die een diameter heeft die breder is dan je duim.

Het is niet verwonderlijk dat met zulke gekke toestanden zo veel Amerikanen opgesloten zitten in de gevangenis. Meer dan twee miljoen *inmates* zijn er. Dat betekent dat ongeveer 1 op de 145 Amerikanen in de cel zit. In ons land is dat ongeveer 1 op de 1000 (en daar is morele paniek over!). Ja, heel geregeld flipt Amerika op afwijkend gedrag of dissidente ideeën.

Amerikanen kunnen zo overreageren. Neem nu leraren die schietles krijgen sinds twintig schoolkinderen eind 2012 werden doodgeschoten door Adam Lanza in Newtown, Connecticut. De kans dat een Amerikaanse scholier wordt gedood op school is overigens ongeveer een op de drie miljoen. Je wordt nog eerder door de bliksem getroffen. Maar de onredelijkheid is meester van Amerika. In Los Angeles heeft een van de schooldistricten granaatwerpers, M16-geweren en een pantserwagen aangeschaft. In het hoofd van een pak Amerikanen is het altijd oorlog.

Misschien zijn er daarom 1,27 miljoen advocaten. Er zijn meer juristen dan artsen. ‘*Better call Saul*’ adverteren ze. De reclames botsen op je netvlies. Maat houden lijkt lastig in de VS. Amerika, met die mix van glorie en schande, zoals David Brooks in de zomer van 2015 neerpande in *The New York Times*. Nergens zijn er zo veel Nobelprijswinnaars, nergens is er zo veel dagelijks wapengeweld. Nergens zijn er zo veel uitvindingen, nergens is er zo’n kloof tussen arm en rijk.

Doorheen de Amerikaanse geschiedenis heeft er altijd een latente of actieve angst bestaan voor het onbekende. Ik herinner me nog dat ik in de herfst van 2012 een wapenliefhebber ontmoette in Winterset, Iowa (de geboortestad van John Wayne). Robert Fowler had met de jaren zijn arsenaal pistolen en geweren almaar uitgebreid omdat hij in elk struikgewas een goed verborgen terrorist meende te ontwaren. ‘*The terrorists are out there, they’re just well hidden.*’

In de VS is het vrij makkelijk om informatie te verspreiden zonder dat die ooit aan de onweerlegbare feiten wordt afgetoetst. Vrij spel dus voor allerhande vooroordelen en angsten. Zo geloven een flink pak Amerikanen met volle overtuiging dat hun president Obama een marxist is, een nazi, een fascist of een radicale moslim die uit is op de verwoesting van het blanke ras en het christendom en dat hij de wapenvoorraad van de modale Amerikaan wil afpakken. Obama is diegene die uit wraak voor de slavernij, ebola het land in heeft gesmokkeld via Liberia en Sierra Leone. Ebola stond in de herfst van 2014 symbool voor een hele reeks conservatieve angsten en leverde er extra munitie voor. Het gaat om de angst voor immigratie, angst voor het oncontroleerbare, angst voor een meer verbonden wereld (door reizen en handel komt alles zo akelig dichtbij), angst voor andere kleuren en rassen, angst voor de wetenschap, angst voor overheidsingrijpen, en ja, zelfs angst voor Obama. Ebola was volgens Congreslid Joe Wilson uit South Carolina zelfs de schuld van Hamas. Die zou met opzet ebolalijders illegaal de Mexicaans-Amerikaanse grens hebben overgesmokkeld. Ik verzin het niet, het komt uit de mond van een Congreslid. Michael Savage, een rechtse talkshowhost, noemde Obama zelfs president Obola. De stemmen van woede en ongenoe-gen werden de afgelopen jaren almaar luidruchtiger en paranoïder.

Het succes van talkradio

Het gaat al lang om veel meer dan een aantal conservatieve rednecks die zich vastklampen aan hun religie of wapens uit vrees voor het snel veranderende

Amerika. Een veelkleuriger Amerika, diverser, progressiever en stedelijker. In de arena van paranoia nemen de *talk show hosts* al jaren het voortouw. Sean Hannity, Bill O'Reilly, Rush Limbaugh, Glenn Beck en consorten krijgen jaarlonen uitbetaald tussen de vijf en de twintig miljoen dollar om het haatvuur op te poken, om conflicten aan te wakkeren. Ze worden eigenlijk betaald om de realiteit te ontkennen en niet te begrijpen. Toen de varkenspest in 2009 uitbrak en Amerikanen de raad kregen om zich in te enten, riepen de haatradiopresentatoren op om dat niet te doen, alleen maar omdat het plan van de regering kwam. Het heeft enkele duizenden mensen het leven gekost door zich niet te laten inenten. In Amerika hebben zulke radioprogramma's dus impact. De afstand tussen twee plekken is soms zo groot, dat mensen veel tijd hebben om in de auto naar de radio te luisteren. En als onderwijs en media niet naar behoren functioneren, vatten zulke boodschappen snel vuur.

Dit is het seizoen van de angst. De verkiezingscampagne van 2016 teert op achterdocht. Donald Trump profiteert van de onzekerheden in de ziel van de gewone Amerikaan. In onzekerheid rennen sommigen naar magiërs en kwakzalvers. Daar is Trump een voorbeeld van. Hij misbruikt de angst voor nieuwe vluchtelingen, immigranten en buitenlanders. Hij is voorstander van foltertechnieken zoals *waterboarding* (een soort verdrinking) en erger (zegt hij zelf) om 'kwaadaardige' buitenlanders mores te leren. Hij stuurt eind november 2015 zelfs het nooit en nergens bevestigde verhaal de wereld in dat duizenden moslims in Amerika aan het juichen waren na de vreselijke aanslagen van 9/11. Even later pleit hij voor de totale uitsluiting van alle moslims uit de VS, na de aanslag in San Bernardino door het Amerikaanse koppel Farook-Malik, dat sympathieën koesterde voor terreurgroep IS. Voor Trump – die grote menigtes toespreekt alsof hij een mes tussen de tanden heeft – is het makkelijk scoren in dit seizoen van angst: zijn percentage in de peilingen stijgt met elke rauwe of ongepolijste uitspraak over vreemdelingen. Het publiek ziet hem als de beste man om terreur te bestrijden.

Tussen haakjes: sinds 9/11 zijn er op Amerikaanse bodem op vijftien jaar tijd welgeteld 45 doden gevallen door moslimterreur. Ter vergelijking: elke dag sterven 92 Amerikanen in het verkeer. Elke dag. En elke dag sterven 1 275 Amerikanen aan de gevolgen van roken. Dat zijn er 450.000 per jaar!

Opstandige outsider

Trump's grootste fans zijn blanke *working class*-mannen zonder diploma, en die hebben flink wat om boos over te zijn: hun banen zijn overzee verscheept of geautomatiseerd, ze zijn hun economische en sociale macht kwijt, en door de opkomst van het feminisme en de invoering van de burgerrechten is de concurrentie op de arbeidsmarkt moordend en zijn hun lonen naar beneden geduwd. 'You got stripped', zegt Trump tegen zijn kiezers. Ze voelen zich bedreigd en belaagd door immigranten en uitkeringstrekkers, die volgens hen de staatskas leegroven, misdaden plegen en er aparte asociale gewoontes op na houden. Door de immigranten is de ideologie en cultuur van de arbeiders veranderd: hun solidariteit met andere, nog zwakkere arbeidskrachten is gebroken. De terreurdreiging van de jihadisten gooit nog olie op het vuur van dat soort sentimenten. Elke aanslag of dreiging van IS doet de angst voor vluchtelingen en vreemdelingen pieken. En als er een keer een aanslag lukt, is het ook nog eens de schuld van de incompetentere regerende elite. Trump: 'Let's bomb the shit out of ISIS!' Simpele, heldere oplossingen, daar verlangt het volk naar.

Laten we intussen niet vergeten dat immigranten de VS groot hebben gemaakt. De vroegere Sears Tower (nu de Willis Tower) in Chicago is ontworpen door Fazlur Rahman Khan, een ingenieur afkomstig uit Bangladesh. Wat als er voortaan geen moslims meer binnen mogen in de VS? Wat als er geen Russen meer toegelaten worden? Wie zal dan de volgende Google uitvinden? Niet Sergey Brin, een Rus van origine.

Vreemd genoeg trekt Trump alle boosheid aan, niet alleen die van laagopgeleide blanke mannen, ook die van evangelische christenen, een groep latino's, conservatieven in het zuiden en arbeiders uit het noordoosten. Soms worden ze de *Middle American Radicals* genoemd, de radicale middenklasse die zich bedreigd voelt door de bovenlaag én de onderlaag van Amerika: Wall Street én de armen profiteren van hun geld. Ze zijn conservatief over ras en armoede, maar zijn wel voorstander van goede pensioenen, deftige zorgverzekeringen en een sterke leider.

Donald Trump biedt simpele recepten en oogst makkelijk succes te midden van zo'n explosief mengsel. Trump trapt de tijdgeest op z'n staart. Goebbels wist: een leugen goed verteld en voldoende herhaald, wordt waarheid in het hoofd van de mensen. Sommigen noemen Donald Trump een kruising tussen Benito Mussolini en Kim Kardashian, een explosieve combinatie van populisme en celebrity.

De tsunami van de tijdgeest

Op internet zie je het dagelijks gebeuren. Het is de verspreiding van het gif dat haat heet. Straatruoer is de politiek in gekomen: elkaar online aan stukken scheuren. Je tenen gaan krullen bij het zien en horen van al die irrationele waanzin. Twitteroorlogen illustreren de gevaren van een tijdperk waarin beroemdheden zoals Trump als in een opwelling en zonder nadenken hun mening uiten. Het openbare gesprek in het socialemediatijdperk glijdt af. Het brengt iedereen dichter in de buurt van de goot. De overwinning in deze oorlogen gaat meestal niet naar de weloverwogen redelijkheid. Het internet bundelt ook steeds meer geïsoleerde, paranoïde mensen en versterkt hun geloof in complotten. We maken de neergang mee van het beschaafde gesprek.

Erger nog: vooral de onverschilligheid van de meerderheid maakt de ontsporing van de samenleving mogelijk. Onverschilligheid begint daar waar wat we horen en niet deugt, niet wordt tegengesproken. Wanneer we denken: laat maar, geen zin in ruzie. We hopen: het gaat wel over. Welnu, het gaat niet over. Luister en kijk maar naar de woorden van ex-kandidate voor het vice-presidentschap en ex-gouverneur Sarah Palin, in haar speech van 19 januari 2016 waarin ze haar steun te kennen gaf voor Trump: *'You guys are sounding angry is we're hearing from the establishment. They stomp on our neck and tell us to chill... Well, look, we're mad and we've been had... The status quo has got to go... Are you ready for the leader who will make America great again?'*

Je merkt het almaar vaker: de roep om een autoritaire, sterke leider in Amerika. Daarom kenmerkt de race om het Witte Huis zich als een lange kreet van misnoegd Amerika, als een afrekening met het establishment. De onvrede met de status quo is erg groot. Maar: als je geld en macht wilt herverdelen, moet je wellicht je pijlen richten op de mensen en de instellingen die het geld en de macht hebben, niet op de andere mensen met weinig geld en weinig macht die een beetje anders zijn. Dat is wat lage instinctieve angst vaak doet: stampen naar beneden.

De Uber van de politiek

Het eerbiedwaardige conservatieve magazine *National Review* titelde zijn nummer van 15 februari 2016 *Against Trump* (Tegen Trump). Het blad noemde hem een rechtse opportunist die de conservatieve consensus overboord wil gooien en vervangen door populisme met een sterke-man-ondertoon. Trump lijkt de conservatief die nergens bij hoort, *nobody's conservative*. Maar de

rechtse kiezers lijkt het niets te kunnen schelen, integendeel. Trump is een ontwrichtende factor, hij is een beetje de Uber van de Amerikaanse politiek.

Trump is uitermate slim. Hij wint veel kiezers door ze allemaal te bewieroken, vooral de verschoppelingen. Trump verwelkomt hen met open armen. Na zijn overwinning in de voorverkiezing van Nevada dankte hij zijn evangelische kiezers (ook al is hij zelf geen pilaarbijter), en zette hij heel expliciet zijn laagopgeleide kiezers in de schijnwerpers: *'I love the poorly educated.'* Slim, een band smeden met de boze kiezers.

Trump hypnotiseert

Trump zou geen blijvertje zijn, dacht iedereen. Elke zoveel weken werd zijn nakende einde voorspeld: toen hij vrouwen uitschold voor dikke varkens, toen hij ruziemaakte met de paus en partijgenoten uitschold voor sukkels. Maar het volk is somber en vindt dat het de foute kant uit gaat. Het volk smacht naar de tijd dat Amerika nog groots was, en grootse dingen deed voor hen en voor de wereld. Trump oogst in het populistische paradijs. Hij doet graag alsof hij een van hen is. Nochtans komt Trump niet bepaald uit een arme familie. Grootvader Friedrich Drumpf emigreerde in 1885 van Duitsland naar Amerika. Drumpf werd veramerikaanst tot Trump en boerde goed door goudzoekers in het Verre Westen te voorzien van restaurants, hotels en bordelen. Donalds vader, Fred, maakte zijn fortuin in de vastgoedsector: sociale woningbouw in New York en grote legercontracten na de Tweede Wereldoorlog, desnoods via omkoperij. Donald zette die traditie voort, maar faalde ook geregeld: vier van zijn bedrijven in de casino-industrie in Atlantic City – onder meer zijn Taj Mahal-casino – gingen failliet. Maar iedereen kent de beroemde Trump Tower, onder meer gebouwd door illegale Poolse bouwvakkers. Niet vergeten: Trump is geen gewone man, hij is een miljardair. Elke speech van Trump wordt live uitgezonden. Zijn motto: doe iets provocerends en de pers komt eropaf. En het werkt elke keer. Waarom zou hij advertentietijd moeten kopen? Voor Trump is op tv komen bij miljoenen Amerikanen een *free ride*. De pers gedraagt zich als een strontvlieg. Trump manipuleert met groot gemak. Hij hypnotiseert Amerika.

'A lot of people have laughed at me over the years, now they're not laughing so much.'

(Donald Trump)

Trump is een ijdele man, die voortdurend smeekt om erkenning. Eigenlijk is hij al veertig jaar lang een gespreksonderwerp in Amerika. Niemand in Amerika is al zo lang zo beroemd. Zijn naam is een persoonlijke merknaam. Trump, Trump, Trump. Trumpwijn, Trumpwater, Trumpvodka, Trumpsteak, Trump University en *Trump Magazine*. De man is zeventig geworden in mei 2016, maar blijft zich gedragen als iemand met lange tenen.

Wellicht ligt vernedering zelfs aan de basis van zijn kandidatuur voor het presidentschap, schrijft journalist Michael D'Antonio in zijn Trumpbiografie *Never Enough* (2015), vertaald als *Nooit genoeg*. Begin 2011 was hij te gast op het *White House Correspondent's Dinner*, en daar maakten president Obama en de ingehuurd stand-upcomedian Seth Meyers voortdurend grapjes over hem. De hoon werd als vermaak over hem heen gestort, hij werd belachelijk gemaakt. Terwijl de mensen in het publiek schaterden en hun best deden een glimp van Trump op te vangen, wierp hij de grapjassen een vernietigende blik toe. Na het diner verliet hij vlug de zaal en broedde hij op een plan om wraak te nemen. Trump verlangde er al zo lang naar om eindelijk ernstig genomen te worden. Hij zou al die mensen die hem bespotten weleens een lesje leren: Jon Stewart, de voormalige presentator van *The Daily Show*, die hem Fuckface von Clownstick noemde, of tv-presentator en komiek Bill Maher, die Trump vijf miljoen dollar bood als hij kon bewijzen dat hij niet het 'gebroed' was van zijn moeder die seks had gehad met een orang-oetan. Trump was al die vernederingen beu. Trump heeft voortdurend aandacht nodig, en die zou hij krijgen, dacht hij. De angst en onzekerheid van 2015 boden hem het ideale klimaat. Trump is luidruchtig en rijk en runt zijn campagne als een realityshow. De Amerikanen zijn helemaal klaar voor hem.

Miserabele leventjes

Als je maar zeven dollar per uur verdient en geen perspectief op beterschap hebt, is het normaal dat je aangetrokken bent door de boodschap van Trump. Als je geen ziekteverzekering hebt, is dat normaal. Als je baan wordt overgeheveld naar India of China, is dat normaal. Van caravanparken in Florida en fabrieksstadjes in Michigan tot koolmijndorpen in Virginia – waar tot een op de vijf volwassenen van een uitkering leeft – zijn verongelijkte Republikeinse

kiezers het vertrouwen in hun leiders helemaal kwijtgeraakt. In *The Wall Street Journal* omschreef Peggy Noonan de Trumpkiezers als de onbeschermden die zich genegeerd voelt door de beschermde klasse die het beleid maakt en die goedbetaalde banen en goede scholen voor haar kinderen heeft. De onbeschermden lijden ook fel onder de sociale dumping, een gevolg van illegale immigranten die spotgoedkoop werken in de VS.

'You can't beat somebody with nobody.'

(oud politiek gezegde)

Grote groepen kiezers zijn jarenlang genegeerd en geknecht. De Republikeinen hebben de afgelopen tien jaar vooral gepleit voor belastingvoordelen voor de rijken en voor het knippen in de uitgaven voor de sociale zekerheid. De Republikeinse Partij heeft daarmee haar eigen graf gedolven. Eerst richtte de woede van de kiezers zich op Obama. Maar het grote ongenoegen keert zich bij de verkiezingen naar binnen, in eigen rangen. En daar heerst nu het gevoel bedrogen te zijn door hun eigen politici. De gewone Amerikaan voelt zich onbeschermd door de elite die niet voor hen heeft gezorgd, een leidende klasse die in toenemende mate minachting toonde voor de problemen van de gewone man of vrouw. Politiek en economie hebben niet goed voor de mensen gezorgd. Ook Volkswagen belazerde in het najaar van 2015 de Amerikaanse autokopers. Wie vertrouwt hen nog?

De kiezers sturen de minachting van politiek en bedrijfsleven nu keihard terug richting afzender. Het politieke landschap ontploft (overigens niet alleen in Amerika, denk maar aan SYRIZA in Griekenland, het Front National in Frankrijk, Geert Wilders in Nederland, Viktor Orban in Hongarije). Het ongenoegen lijkt niet zomaar over te waaien, er wordt volhard in de boosheid.

Trump verzamelt proteststemmen tegen de elite. Alleen lijken de fans van Trump zich niet af te vragen of de man ook werkbare oplossingen aandraagt voor hun prangende problemen. Populisten grossieren in fake plannen: het klinkt allemaal krachtdadig, maar er komt zelden iets van terecht.

Een collectief onbehagen verklaart de brede Trumpcoalitie. Hij krijgt de steun van lage en hoge inkomens, liberalen en conservatieven, strenggelovigen en atheïsten, blanke en zwarte kiezers. Wat hen bindt, is een diep geworteld gevoel van ongenoegen over de stand van het land. Met zijn politiek incorrecte uitspraken en zwart-witoplossingen geeft Trump hun een stem. Je moet Trump niet op inhoud pareren, en dat komt omdat je in dit klimaat

emotie heel moeilijk met ratio kunt bestrijden. Trumpisten zijn surfers op de tsunami van de tijdgeest. Trump is een beetje de Amerikaanse Pim Fortuyn. En niemand kan hem stoppen. De tegenstand in Republikeinse rangen is uiterst zwak.

'Paris happened.'

Wie durft nog een genuanceerde waarheid te verkondigen in de States? Wie dat doet, wordt belachelijk gemaakt en komt onder vuur te liggen. Er wordt voortdurend getwijfeld aan de integriteit van genuanceerde denkers. Het is de triomf van de duivel. De duivel fluit het populairste deuntje, en Trump zit aan de volumeknop. De politieke reactie na de bloedige aanslagen in Parijs op 13 november 2015 was krachtig en niet mis te verstaan: het Amerikaanse Congres – alle Republikeinen én vijftig Democraten! – verbood elke Syriër om nog het land binnen te komen (terwijl bij de daders van de Parijse aanslagen helemaal geen Syriërs waren). De populariteit van Trump schoot na Parijs omhoog. *Paris happened.*

Het lijkt een spastische reactie van de Amerikaanse politiek, niet gedreven door staatsmanschap of rustige bedachtzaamheid. Terwijl politici juist dát zouden moeten doen: antwoorden op rechtmatige vragen van hun kiezers, de angst wegnemen in plaats van die aan te wakkeren. President Obama heeft zelf ongetwijfeld te weinig ingespeeld op de angsten van zijn bevolking. Amerikanen hadden het gevoel dat hij hun angsten onnozel vond en ze onder de mat veegde. Het Amerikaanse publiek werd niet gerustgesteld door hun president.

Op zo'n cruciaal moment ligt het veld open voor populistische handelaars in angst zoals Donald J. Trump. Obama creëerde een politiek vacuüm. Hij had moeten zeggen dat er inderdaad stromingen zijn in de islam die verwerpelijk zijn, dat er moslimtheologen bestaan die de verkrachting van vrouwen en kinderen rechtvaardigen, dat de rol van Saudi-Arabië in het verspreiden van het radicale wahabisme in vele uithoeken van de wereld verwerpelijk is. Dat 99 procent van de moslims in de wereld en Amerika (er zijn er tussen de vijf en de zeven miljoen in de VS) elke aanslag en elke daad van terreur verafschuwt.

Van demagogen en populistten

Het is precies op het moment dat de angst niet wordt uitgelegd dat demagogen en populistten vrij spel krijgen en de angst kapen om er politieke munt uit

te slaan. Zij gebruiken de schrik om paniek en hysterie te ontketenen, waardoor elk rationeel gedrag bij de kiezer als sneeuw voor de zon smelt. Vrij podium voor volksmenners.

Angst is als vuur. Als je er goed mee omgaat, kun je met vuur nuttige dingen doen, zoals koken en verwarmen. Als je het slecht gebruikt, kan vuur je huis in lichterlaaie zetten.

Angst nam de overhand op 2 december 2015, met de aanslag van het Amerikaanse koppel Farook-Malik in San Bernardino, in Californië. Veertien mensen werden gedood. Echt beangstigend was dat zowel meneer Farook als mevrouw Malik – een jong koppel met een baby – een onopvallend doorsneeleven leidden, maar niet teruggetrokken. Stabiele baan, goed geïntegreerd. Er waren geen evidente waarschuwingssignalen. Nergens was het koppel opgedoken op een terreurradar. Er waren geen connecties met echte terreurverdachten. Later bleek wel sympathie voor IS op Facebook. Dat is het écht zorgwekkende: dat IS-sympathisanten leren om zich gedeisd te houden, stil en normaal te doen om niet ontdekt te worden voor ze toeslaan. We zullen er voor geruime tijd mee moeten leren leven dat kleinschalige terreurdaden zullen worden gepleegd die we nooit zullen kunnen voorspellen, laat staan voorkomen. Je kunt ook niet in elk huishouden waar een man leeft met een langere baard de kraan van het internet dichtdraaien. IS peutert 24 uur per dag in de hoofden van wie er open voor staat en bronnen van frustratie voelt.

Intussen neemt niemand van de Republikeinen het op voor de Amerikaanse moslims. En dat is gevaarlijk, en precies wat IS wil. Zo worden ook gewone moslims in de armen gedreven van radicale groepen, door een wij-zij-verhaal, door onbegrip en vooroordeel.

Het uitbuiten van angst is een constante doorheen de geschiedenis van de Amerikaanse politiek. De auteur Richard Hofstadter legde ruim een halve eeuw geleden al uit dat sinds de geboorte van Amerika om de haverklap paranoïde politieke bewegingen opduiken. Zijn artikel ‘The Paranoid Style of American Politics’ verscheen al in 1964 in *Harper's Magazine*. Hij schreef over het strijdperk van de boze geesten, de *angry minds arena*: de passie en de woede van een kleine, maar luidruchtige minderheid, in 1964 die van presidentskandidaat Barry Goldwater en de zijnen.

De paranoia zit hem in de overdrijving, de achterdocht en de complot-sfeer die worden opgeroepen. Conflicten worden in zo'n klimaat niet harmo-

nieus opgelost. De verwezenlijkingen van de samenleving worden niet als heilzaam ervaren, maar als ontwrichtend.

‘Geef ons ons Amerika terug!’ hoor je mensen roepen. Welk Amerika? Dat van het Zuiden, dat van de Midwest? Ze klampen zich vast aan wat lang ver-volgen is, aan een levensstijl die ten dode is opgeschreven. Ze vinden de we-reld op hol geslagen. Ze herkennen de wereld uit hun jeugd niet meer.

De luid roepende Amerikanen hebben nooit kunnen verkroppen dat de wereld vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw in ijtempo veranderd is: rechten voor holebi’s en vrouwen, het recht op abortus, echtscheidingen, ontkerkelijking, de vrije liefde, de pil, zwarte burgerrechten, nieuwe immi-granten uit Latijns-Amerika, verstedelijking, vervreemding, de welvaarts-staat, de globalisering. *The end of the world as we know it...* De utopie van popu-listen ligt altijd in het verleden, nooit in de toekomst. Soms lijkt het alsof de ideeën van de verlichting allemaal op de tocht staan.

De achterdochtindustrie

Met de val van de WTC-torens op 11 september 2001 kreeg ook het dogma van de westerse militaire superioriteit een fatale knauw en sloeg de paniek toe. Even later bleek ook nog een keer dat de bankiers de gewone Amerikaan vier-kant hadden bedrogen en er met zijn spaargeld vandoor waren (de banken werden gered met belastinggeld, veel Amerikanen verloren hun huis en hun baan). De samenleving is onmiskenbaar complex en verhard. De haatmachie-ne op internet draait op volle toeren. Twitter en Facebook zijn soms openbare schandpalen. De invloed van de schreeuwers groeit onmiskenbaar. Het sei-zoen van de extreme polarisatie.

Paranoia is een logisch gevolg. Waangedachten ontstaan uit een menselijke behoefte aan houvast bij die Amerikanen die het meest verloren hebben. Alle loze beweringen zijn beter dan de onberekenbare realiteit. Als je de werkelijkheid niet kunt verkroppen, dan ontstaat een hele achterdochtindustrie. ‘*Bin La-den leeft!*’ ‘*Elvis bestaat!*’ ‘*De Twin Towers zijn verwoest door de regering!*’ ‘*De maan-landing is in scène gezet.*’ Die verhalen leven en worden voor waar aangenomen.

Het zit in het Amerikaanse DNA: de achterdocht tegenover de overheid. Al wie oorspronkelijk naar Amerika kwam, was op de vlucht voor misère, voor kerk of voor koning. Alle nieuwe Amerikanen waren ooit op zoek naar échte vrijheid en onafhankelijkheid. In het DNA van de Amerikaan zit wan-trouwen, zurigheid, chagrijn en ontevredenheid ingebakken.

Het chagrijn van de Amerikaanse Droom

Je moet een keer surfen naar de website endoftheamericandream.com. Met deze veelzeggende ondertitel: *The American Dream is becoming a nightmare and life as we know it is about to change...* Als je die online verhalen leest, dan steven je regelrecht af op een stevige klinische depressie. De auteurs van de website raden je ook aan om Amerika te verlaten, en wel zo snel als je kunt. Ze slaan je om de oren met deprimerende statistieken: meer dan 30 miljoen Amerikanen zitten aan de antidepressiva, 22 miljoen zijn er verslaafd aan verboden drugs, 60 miljoen Amerikanen zijn aan de drank, Amerika heeft het grootste aantal echtscheidingen ter wereld, en het aantal zelfmoorden is tussen 1999 en 2010 met 30 procent gestegen. In 2015 stapten ruim 41.000 Amerikanen moedwillig uit het leven.

Amerika is moe. Zelfs een topschrijver als de New Yorker Paul Auster noemt de Amerikaanse Droom een farce. Hij ervaart het land als doordrenkt van racisme, en politiek totaal verknipt. In een interview met *Vrij Nederland* op 22 mei 2015 liet hij dit optekenen: *'De houding van veel Amerikanen na de verkiezing van Obama, was deze: de nikker heeft gewonnen, laten we hem nu vastbinden en in mekaar slaan. Nee, ik overdrijf niet. De Republikeinen zeggen het botweg: onze missie is om Obama kapot te maken.'*

Amerika lijkt wel in twee stukken gescheurd. De ene groep vindt dat ze een maatschappij moeten vormen waarin mensen elkaar steunen. De andere groep vindt dat iedereen voor zichzelf moet opkomen en dat de anderen kunnen ophoepelen.

Het systeem lijkt kapotgescheurd, en het vertegenwoordigt niet langer het volk van de Verenigde Staten. Drie mogelijke reacties zijn er: vechten, vluchten of verstijven, zoals een hert dat in de koplampen staart. De vechters zoeken hun toevlucht bij Sanders, die het systeem wil veranderen. Degenen die ontkennen dat er een probleem is, houden vast aan de status quo. In de voorverkiezingen waren dat de kiezers van Hillary Clinton of John Kasich, of zelfs Marco Rubio. En je hebt degenen die niet met de realiteit overweg kunnen en toch verlangen naar anders en beter. Die richten zich tot Donald Trump, volgens sommigen een fanatieke versie van Disneyland Amerika.

In crisistijd wordt er altijd ruimte gemaakt voor zondebokken. Paranoia is dan ook een normale reactie op economische ellende. Gevoelens van hulpeloosheid en waardeloosheid kun je niet blijven beantwoorden met destructieve zelfhaat. Zelfhaat houdt niemand lang vol, dus zoek je naar zondebokken. Een uitlaatklep door het creëren van een vijand (beeld). Om je iemand te

voelen, heb je iemand nodig die nog minder is dan jezelf. De calimeromentaliteit kenmerkt zich vaak door een walging tegenover de politieke klasse. De politiek zelf lijkt op een masterclass in snoeven en sneren.

Revanchedenken

Maak kennis met Amerika vandaag. De middenklasse verdwijnt, de lonen blijven achter. De vakbonden zijn vermorzeld. De inkomensongelijkheid is gigantisch (de 400 rijkste Amerikanen bezitten meer dan de 150 miljoen armste!). Veel Amerikanen worstelen met het leven en met zichzelf. De mafste Amerikanen maken hoogstens een kwart uit van de bevolking, maar juist die minderheid heeft de luidste stem en bepaalt de agenda. Nieuw is dat niet.

Al in 1882 was er een hetze tegen buitenlanders, meer bepaald de Chinezen. Prompt werd een wet door het parlement gejaagd om de Chinezen niet meer binnen te laten. De *Oriental Exclusion Act*. De wet legde rechtbanken een verbod op om Chinezen die al in Amerika leefden het staatsburgerschap toe te kennen. De wet bleef van kracht tot 1943. Na de aanleg van de spoorwegen rond 1870 waren de Chinezen voor Amerika kennelijk hun nut verloren.

Crisis en onzekerheid hebben altijd al extreme politieke bewegingen voortgebracht. Rond 1850 voerde de American Party (de zogenaamde Know Nothing-partij) al een heksenjacht tegen Ierse en Duitse immigranten. Ieren werden beschimpt en beschouwd als een sprinkhanenplaag. Met hun verderfelijke katholieke geloof en hun paus werden ze als zeer on-Amerikaans ervaren.

Altijd moet iemand het ontgelden, als in een soort revanche of wraak tegen onzekerheid. Na de Eerste Wereldoorlog werden de Duitsers in Amerika van alle kanten belaagd. Hun bierbrouwerijen moesten dicht (de Drooglegging tussen 1919 en 1933 was vooral een maatregel tegen de Duitse invloed), de muziek van Beethoven werd taboe, en Duits verdween als voertaal in de VS.

In de jaren dertig van de vorige eeuw vuurde de priester Charles Coughlin met een populair radioprogramma een haatcampagne tegen joden aan. Veel Mexicanen werden eveneens het mikpunt van haat, en duizenden werden in de jaren dertig gedeporteerd. Toen de Japanners in december 1941 hun aanval op Pearl Harbor lanceerden, moesten de Japanse Amerikanen het bekopen. Met 110.000 mannen, vrouwen en kinderen werden ze naar concentratiekampen in Californië gestuurd. Je kunt daar nog de overblijfselen van bekijken in Manzanar National Park. Het beleid van Roosevelt kreeg vanaf 1942 de naam *Enemy Alien Control Program*.